

S m a a s t y k k e r.

1.

Et Drengportræt af Hans Knieper.

Af Francis Beckett.

I Portrætsamlingen, der brændte med Frederiksborg Slot, fandtes efter Høyens Udsagn fem Portræter, som skyldtes Frederik den Andens Hofmaler Hans Knieper¹⁾; af disse Portræter fremhæver Høyen særlig et „fortrinligt af Frederik den Andens Svigerfader, Ulrik af Mecklenborg“. Men kun et af disse Kniepers Billeder reddedes ved Slotsbranden²⁾.

Høyen angiver ikke det reddede Billedes Emne, men den, som mellem de Portræter, der frelstes fra Frederiksborg, søger efter et Billede, der skriver sig fra en nordisk — tysk eller flandersk — Portrætmalers Haand fra anden Halvdel af det sekstende Aarhundrede, vil ikke længe være i Vilderede med, til hvilket Billede Høyen sigter: Kniepers Arbejde er det fortræffelige Knæstykke³⁾, der nu hænger i Stengangen paa Rosenborg Slot ovenover den højst karakteristiske Broncebuste af Georg Labenwolf, der forestiller Frederik den Anden.

Paa Rosenborg er Billedet opført som forestillende Prins Ulrik, Kristian den Fjerdes yngre Broder, født 1578⁴⁾; Por-

¹⁾ Høyen, Skrifter I, p. 245.

²⁾ Høyen, Skrifter I, p. 249.

³⁾ En ret god Gengivelse findes hos H. C. Bering Lüsberg, Christian IV, p. 51.

⁴⁾ P. Brock, Haandkatalog, 1890, p. 4.

trættet er vel bevaret, kun et Par Steder, hvor Lærredet har været i Stykket, er det restavreret og malet op, men Billedet er forskaaret: det har sandsynligvis været et Portræt i hel Figur, Legemsstørrelse ¹⁾).

Det forestiller en rask og smuk Dreng paa en halv Snes Aar omtrent, med en lidt selvfølende og egensindig Mine; den lille, fornemme Dreng med den sarte Ansigtssfarve er aabenbart vant til at faa sin Vilje og være Nummer Et, og dette har tidlig præget hans Udseende. Over hans Holdning og Skikkelse er der et vist medfødt ægte kavallermæssigt Præg, som han staar rank og strunk, ret op og ned, med venstre Haand i Siden og i den højre holdende sine mørkebrune Skindhandsker; denne bestemte, sluttede og helt alvorlige Holdning samt det lidt overlegne og myndige Udtryk i de smaa, blaa Øjne, og den fasttillukkede Mund kontrastere ret pudsigt med den unge Kavallers ganske barnerunde lille Hoved med den bløde Form af Kind og Hage, den helt uudviklede Næse og de sparsomme Øjenbryn. Hovedet, med det tæt-klippede brune Haar, holdes stift, som i en Skruestik, af den høje Krave med dens pibede Linned; ogsaa om Haandleddene ses pibet Linned. Dragten bestaar af den korte, tætsluttede, forneden trekantet udskaarne Trøje, der saa paafaldende minder om et Brystharnisk, knappet med en Række runde, gyldne Knapper, der sidde paa venstre Side af Linningen, om Livet forsynet med et ganske smalt Læderbælte med Guldspænde forpaa, samt meget vide, struttende Bukser og Ærmer; Tøjet er brunligrødt med guldindvirkede, ensartede Ornamentter i Skikkelse af spidst tilløbende Buelinier, kronede af stiliserede Lilier; om Halsen bærer han en tre Gange slynget, tyk Guldkæde, og i den paa Brystet en Skuepenge med Frederik den Andens Portræt.

Man har sikkert Ret i, som det ogsaa tidligere er gjort, at anse Hans Knieper for den samme Maler som hin „Johannes de Antwerpia, pictor regius Coronæburgensis“, der

¹⁾ Dimensionerne ere: 32" h. × 24" br.

omtales af Tyge Brahe¹⁾; han skulde da være en nederlandsk Kunstner, men om han virkelig er en Flamlænder, synes tvivlsomt; Kunstnerens Navn kunde snarere tyde paa, at han var en Tysker af Fødsel. Han hører i hvert Fald, som dette Portræt viser, til hin dygtige Gruppe af nordevropæiske Portrætmalere fra Slutningen af det sekstende Aarhundrede, der gengiver Personligheden med den redeligste objektive Strenghed og i en vis bunden og reserveret Holdning; hans Tegning, særlig af Hovedet, er baade fin og karakteristisk, hans Farve er omhyggelig, lidt pillen, som de guldindvirkede Ornamenter i Dragten vise; det er vel Kunstnerens Fejl, at man ikke kan se, hvilket Stof Dragten er af. Den maleriske Effekt, som betinges af en kraftigere Lysvirkning, der rigtig lader Stofferne komme til deres Ret, ligger i Nordevropas Kunst-historie noget bag efter Hans Kniepers Tid.

Over den tidligere Portrætsamling paa Frederiksborg findes en haandskreven Fortegnelse²⁾, hvis bedste og værdifuldeste Bestanddel dannes af Høyens egne Billedbeskrivelser og hans Tilføjelser om de enkelte Billeder, — saa koncise og beundringsværdig træffende, og saa indholdsrige, at Fortegnelsen af den Grund har bestandig Værdi. Her nævnes imidlertid intet Steds Kniepers Navn, men ved at opsøge Portrætet af den saakaldte Prins Ulrik³⁾, opdages det, hvilke fire Portræter, foruden Ulrik af Mecklenborgs, det i Frøderiksborgsamlingen var, at Høyen henførte til Hans Knieper.

Man bemærker først, at Høyen bagved Navnet Prins Ulrik har sat to Spørgsmaalstegn, og det ligger i Sagens Natur, at dette Navn er en ren Gisning. Beskrivelsen er ikke af Høyen,

¹⁾ Smlgn. Weilbach, Kunstnerlexikon under Johannes fra Antwerpen og Knieper, med Henvisningerne, suppleret med de ovfr. citerede Steder af Høyens Skrifter, og F. R. Friis, Samlinger til Dansk Bygnings- og Kunsthistorie p. 213, 296, 305 fg., 343 fg., 348.

²⁾ Paa Rosenborg, i Arkivet; en Afskrift paa Universitetsbibliotheket.

³⁾ Har Løbenumret 259.

derfor bærer han ej Ansvar for, at Skikkelsen fejlagtig er opfattet som holdende sin Hat i højre Haand; det er et Par Handsker. Men fra Høyen skriver sig Bemærkningen om, at Billedet er beskaaret forneden, og han tilføjer: „Dette smukke Maleri, i et og alt Pendant til Prinsesse Hedvigs fra 1584, er vist ogsaa malet i samme Aar“¹⁾.

I Kristian den Fjerdes Værelse fandtes da Prinsesse Hedvigs Portræt²⁾, der beskrives saaledes: „Hun er afbildet som Barn i samme Dragt (som Søsteren Augusta), undtagen at Broderiet er noget anderledes“³⁾.

Paa en Tavle, arkitektonisk indfattet, over hendes Hoved: Hedvig D. G. nata princeps e Regia stirpe Daniae Norvegiae Vandalorum Gothorumque Dux Slesvici Holsatiae Stormariae ac Ditmarciae, comes in Oldenburg et Delmenhorst Frederici II Daniae Norvegiae Regis filia aetatis III anno Christi 1584.

NB. Af samme Mester som Søsteren, Augustas Portræt. Saare net udført, taalelig konserveret.“ Senere Tilføjelse af Høyen: „Interessant Original“.

Prinsesse Augustas Portræt har Løbenumret 221 og er saaledes beskrevet⁴⁾: „Hun er afbildet som Barn i Legemsstørrelse, staaende med Hænderne overkors paa Brystet; hun bærer grøn Underdragt med Broderier, hvide Ærmer med Broderier, en meget mørkegrøn Overkjole, ligeledes med Broderier, hvorunder et smalt, nedhængende Klæde som en Art Forklæde; desuden har hun Pibekrave om Halsen foruden en stor Guldkæde, hvori en Medaillon med Frederik II's Portræt; om Haaret et Perlesmykke.

Paa en Tavle, omgivet af en Krans, over hendes Hoved: F. Augusta geborn Frewlein zu Dennemark. NB. Af samme Mester som hendes Søster; saare net udført; taalelig konserveret.“ Senere Tilføjelse af Høyen: „Interessant Original.“

¹⁾ Det sidste er selvfølgelig ubevisligt.

²⁾ Løbenummer 223. Lærred, 55" h. × 28" br.

³⁾ Denne første Del af Beskrivelsen skyldes ikke Høyen, derimod den sidste Del, men han har sat Parenthesen.

⁴⁾ Lærred, 55" h. × 28" br.

Som disse to sidste Portræter ere Pendants, idet de havde samme Størrelsesforhold, saaledes blive de ogsaa Pendants til det formentlige Portræt af Prins Ulrik, naar man tænker sig dette i hel Figur.

Endelig fandtes paa Frederiksborg i fjerde Etage et Portræt af Sophie, Frederik den Andens Dronning¹⁾, beskrevet saaledes af Høyen: „Hun staar foran et rødt Forhæng, hun har en lille, rød, guldindvirket Hat ovenpaa sin perlestukne Hue. Kraven gaar højt op om Kinderne, og om den højhalsede, røde Kjole bær hun et prægtigt Smykke. Det er en Kæde, som dannes af to forskjellige Led: a) tvende Perler indfattede i Guld og Emaillé²⁾; og b) en lille Triangel med to emaillerede Figurer i (Venus og Cupido?). Midt paa Brystet er det største Led: 3 Engle med³⁾ imellem sig. Fra denne Kæde nedhænger det egentlige Brystsmykke: Et Tempel med en Mars af Diamanter, og paa hver Side af ham en lille emailleret Figur. — Den røde Overkjole, der er aaben fortil og har korte, posede Ærmer, har afvekslende en lille Guld-Rose og et⁴⁾ som Bord langs ned ad Kjolen og ogsaa paa Ærmerne. Underdragten er hvid, perlebesat. Det synes at være af samme Mester som Nr. 259 i Kristian IV's Gemak, og er et smukt Portræt. Taaleligt konserveret. Temmelig ung.“ Senere Tilføjelse, ligeledes af Høyen: „Interessant Original-Portræt; det synes at være af samme Mester som Nr. 221—23—59.“

Her have vi altsaa fire Portræter, hvilke i Forbindelse med Ulrik af Mecklenborgs udgjorde de fem Portræter, som Frederiksborgsamlingen ejede af Hans Knieper. Kunstneren havde altsaa malet Kristian den Fjerdes Moder og to Søstre, men hvem forestiller det Portræt, der er betegnet som Prins Ulrik

¹⁾ Lærred, 32" h. × 24" br.

²⁾ En vedføjet Tegning deraf viser dette Smykke i Skikkelse af et Ottetal.

³⁾ Her er vedføjet en Tegning af tre sammenslyngede Triangler, Treenighedens Symbol, i en Cirkel.

⁴⁾ Vedføjet Tegning af et sammenslynget og kronet F og S.

med to Spørgsmaalstegn efter? Thi Berettigelsen af dette Navn er, om ikke umulig, saa dog ubevislig¹⁾.

Den 9. December 1581 sluttede Kong Frederik den Anden Kontrakt med Hans Knieper om at udføre Billeder af de 111 danske Konger før ham samt hans eget og hans ældste Søns Portræt i Tapeter til den store Dansesal paa Kronborg Slot²⁾, og den 2. November 1584 slutter Kongen en ny Kontrakt med Knieper, denne Gang angaaende den dekorative, maleriske Udsmykning af forskellige Værelser paa Kronborg³⁾. Det er næppe rimeligt, at Tapeterne allerede dengang have været færdigvævede, ja Knieper har vel ikke endnu — som vi straks skulle se — paa dette Tidspunkt udført alle Kartonerne, „Patronerne“, som de kaldes, thi det har været et stort Arbejde, og, hvad man kan se af de bevarede Rester, udført med megen Omhu. Heller ikke Kongens Forordning til Jesper Snedker af 29. Januar 1586 om at have Tilsyn med Tapeterne paa Kronborg⁴⁾ kan bevise, at de dengang alle vare færdige.

Resterne af disse Tapeter, nu i Oldnordisk Museum, ere vel de smukkeste og bedste Tapeter, der ere udførte her i Danmark. De store, alvorlige Kongeskikkelser hæve sig mod Baggrunde af frodige Landskaber, hvori Kunstneren har benyttet Lejligheden til at fremstille Datidens — det sekstende Aarhundredes — rige, mangfoldige og brogede Friluftsliv: Kampe, Turneringer, Jagter, Fester i det Frie, Optog og Elskovsscener, i Reglen, som Frederik II udtrykkelig har forlangt, med Hentydninger til bestemte Begivenheder i den vedkommende Konges Liv. Enkelte Dyr, som en Stork, en Vadefugl, et Par Ænder og Harer, vise Kunstneren som en dygtig Skildrer af Dyrene; det har vel ogsaa Kongen bemærket, siden han forlanger af Kunstneren, at han skal dekorere to Gæste-

¹⁾ I Høyens Katalog, der findes paa den kgl. Malerisamling, er Billedet opført som en af Kristian IV's Brødre eller Kongen selv, medens en fremmed Haand har skrevet Navnet: „Ulrik“ foran et Spørgsmaalstegn.

²⁾ Nye Danske Magazin, II, p. 99—100.

³⁾ Ibid., p. 101.

⁴⁾ Burman Becker, Vævede Tapeter i Danmark, p. 11.

kamre paa Kronborg Slot med lutter Harer. Det har sikkert knebet noget ved de mange Kongefigurer at undgaa det Ensformige, dog vise enkelte Figurer baade morsomme og klart fortalte Motiver, som Erik af Pommern, der har lagt Krone og Scepter fra sig for at leve ligesom den Bæver med Halen i Vandet, der ses ved hans Side, og Kristian II, hvis Scepter knækker i hans Haand.

Paa venstre Side af sin Fader, Frederik den Anden, staar den lille Prins Kristian som den sidste Figur i Rækken, tydelig portrætagtig i Karakteren, som en Dreng paa vel en halv Snes Aar; heraf kan man da slutte, at i hvert Fald dette Tapet ikke har været udført 1584. Drengen staar med sin lille bjæffende Hund ved Siden paa en tavlet Stenterrasse med Ryggen til en Porfyrbalustrade og Søen ved Frederiksborg; bag dette, Drengens Fødested, stiger Solen op.

Dette Portræt viser sig i et og alt at være en Gentagelse, en Overførelse i Tapet af Kniepers Drengportræt paa Rosenborg; Dragten er den samme rødligbrune med nøjagtig de samme guldindvirkede Ornamenter, Knapperne de samme, Halskæden med Skuepengen den samme og Stillingen er den samme, idet blot højre og venstre er byttet om, da Portrætet er bleven vævet. At dette forholder sig saaledes, kan man overbevise sig om ved at iagttage, at Knapperne her sidde paa højre Side af Linningen, og at Frederik den Andens Profilhoved paa Skuemynten vender til den anden Side. Tapetet har lidt noget, idet Farverne for en stor Del ere forsvundne, og selvfølgelig er det fint opfattede, bestemt udtalte sjælelige Udtryk, der kommer saa mærkeligt frem i Rosenborgbilledets bløde Barnehoved, gaaet tabt, dengang det overførtes i Tapet; sligt har ikke kunnet gengives med Tapetmagerens mere grove og haandværksmæssige Midler. Som Portræt har Tapetbilledet ingen selvstændig Betydning, men det viser, at Kniepers Billede paa Rosenborg maa være et Barneportræt af Kristian den Fjerde.

Hans Knieper døde den 2. November 1587¹⁾; 1582 havde

¹⁾ Friis, Samlinger, p. 345.

han blandt andet malet og faaet Betaling for et Portræt af den lille Prins Kristian¹⁾, men Rosenborgportrætets Alder kan ikke stemme med dette Aarstal; naar derimod hans Enke 1587 faar Betaling for 22 Portræter, mellem hvilke udtrykkelig Prins Kristians nævnes, da er der al Sandsynlighed for, at der her netop er Tale om det paa Rosenborg bevarede Billede.

Det er udtalt baade af Høyen og Julius Lange, at et Portræts historiske Troværdighed retter sig efter dets kunstneriske Værdi; dette fine og dygtige Barneportræt af Kristian den Fjerde fortjener lige saa megen Opmærksomhed som et godt historisk Aktstykke. Desuden er Billedet det tidligste Portræt, vi eje af Kongen, og det eneste fra hans Barndom og Ungdom, der har Kunstværdi. Først fra 1610 er Jakob van Dorts fortrinlige Knæstykke af Kongen, ligeledes paa Rosenborg, der paa Grund af Opfattelsens Ærlighed maa betragtes som det bedste Billede, vi eje af Kong Kristian den Fjerde fra hans Manddoms bedste Tid²⁾. Thi allerede Peter Isaachs og endnu mere Karl van Mandern give i deres Portræter af Kongen lidt af en Apotheose af Krigeren og Helten, og deres Portræter maa derfor snarere betragtes som repræsenterende det syttende Aarhundredes Opfattelse af en Konge, end som ganske troværdige Fremstillinger af Kristian den Fjerdes Personlighed.

I dansk Kunsthistorie har Barneportrætet af Kristian den Fjerde Betydning ved at være det eneste paaviselige Maleri, vi have tilbage af Frederik den Andens Hofmaler.

¹⁾ Friis, Samlinger, p. 309.

²⁾ Smlgn. Karl Madsen, Studier fra Sverig, p. 132—35.